

11. KALKINMA PLANI ÇERÇEVESİNDE TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN KURUMSALLAŞMASINDA TÜRK MÜZİĞİ SANATÇILARININ SOSYAL GÜVENLİK HAKLARININ KORUNMASININ ÖNEMİ

Arş. Gör. Ahmet Burak BELDÜZ

Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi

Özet: Türk müzik kültürünün nesillerden nesillere aktarılmasında önemli rolü olan Türk müziği sanatçıların, bu kültür aktarımının devamının sağlanması için maddi ve manevi olarak desteklenmesi gerekmektedir. Anayasanın 64. maddesinde “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır. Anayasa’nın bu hükmündeki görev, ilgili mevzuat gereğince Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilmiştir. Bu nedenle özellikle 11. Kalkınma Planı’nın 633. ve 634. maddelerinde yer alan politikalar, kültür ve sanata erişimin kolaylaşması ve katılımın yaygınlaşmasına hizmet etme hedefindedir. Bu hedefin yerine getirilmesi için 11. Kalkınma Planı’nın politikaları içinde yer alan kültür ve sanatın bir yaşam alışkanlığı haline getirilmesinin önemli bir boyutu da Türk müziği sanatçıların sosyal güvenlik haklarının korunmasıdır. Sosyal güvenlik hakları tam olarak sağlanması gelecek kuşaklar açısından da sanata yönelmeyi kolaylaştıracaktır. Uygulamada, Türk müziği sanatçıları sosyal güvenlik mevzuatı bağlamında farklı statüde istihdam ediyor gibi gösterme, kayıt dışı istihdam etme ve benzeri durumlarla karşılaşmaktadır. Bu durum Türk müziği sanatçıların sosyal güvenlik haklarından ciddi anlamda mahrum kalması anlamına gelmektedir. Çalışmada Türk müzik kültürünün aktarılmasında en önemli yeri oluşturan Türk müziği sanatçıların sosyal güvenlik haklarına erişimlerini sağlamak, bu haklarından mahrum kalmamaları için Türk müziği sanatçıların ve bu sanatçıları istihdam eden kişi, kurum ve kuruluşların alması

gereken önlemlerin neler olduğu, 11. Kalkınma Planı çerçevesinde ve sosyal güvenlik hukuku mevzuatı bağlamında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Neticede, ülkenin yüz akı konumundaki sanatçıların sosyal güvenlik haklarının korunması ve bu korumanın öneminin anlaşılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türk Müziği, Sanatçıların Sosyal Güvenliği, Kalkınma Planı.

Abstract: Turkish music artists, who have an important role in transferring Turkish musical culture from generation to generation, need to be supported financially and morally to ensure the continuation of this cultural transfer. Article 64 of the Constitution states: “The State protects artistic activities and artists. It takes the necessary measures to protect, evaluate and support works of art and artists and to spread the love of art. The duty under this provision of the Constitution is given to the Ministry of Culture and Tourism in accordance with the relevant legislation. For this reason, the policies included in Articles 633 and 634 of the 11th Development Plan aim to facilitate access to culture and arts and serve to expand participation. In order to achieve this goal, an important dimension of making culture and art, which are included in the policies of the 11th Development Plan, a life habit, is the protection of the social security rights of Turkish music artists. Fully ensuring social security rights will make it easier for future generations to turn to art. In practice, Turkish music artists are presented as having different statuses within the context of social security legislation, unregistered employment and similar situations are encountered. This situation means that Turkish music artists are seriously deprived of their social security rights. In the study, to ensure that Turkish music artists, who have the most important place in the transfer of Turkish musical culture, have access to their social security rights, and to ensure that they are not deprived of these rights, what precautions Turkish music artists and the individuals, institutions and organizations employing these artists should take, within the framework of the 11th Development Plan and social security. It has been tried to be put forward in the context of legal legislation. As a result, it is aimed to protect the social security rights of artists, who are the pride of the country, and to understand the importance of this protection.

Keywords: Turkish Music, Social Security of Artists, Development Plan.

GİRİŞ

Türkiye’de “11. Kalkınma Planı” olarak açıklanan ve 2019-2023 yılları arasını kapsayan, kalkınma vizyonlarını uzun vadede ortaya koyan temel yol haritası kültür alanında da hedefler koymaktadır. 11. Kalkınma Planı’nın kültür ve sanata erişimi kolaylaştırmak, kültür ve sanat hizmetlerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak amacıyla belirlediği ve konu bağlamında üç temel hedef içeren kalkınma hedefleri çalışmada incelenmeye çalışılmaktadır.

Sanatın ve Sanatçının Korunması

Sanatın ve sanatçının korunması için öncelikle sanatçı tanımının ortaya konulması gerekmektedir. Kanunlarımızda sanatçı tanımı yapılmamış olmakla birlikte ikincil mevzuatta icracı sanatçının tanımı yer almaktadır. Ancak sanatçının daha geniş bir tanımı yapılması gerektiğinden UNESCO’nun ortaya koyduğu tanım temel alınabilmektedir. UNESCO’nun tanımına göre sanatçı; sanat eseri yaratan veya yeniden yaratan veya onlara yaratıcı bir ifade kazandıran; herhangi bir istihdam ilişkisiyle veya mesleki kuruluşa bağlı olmasa bile sanatçı olarak tanımlanmak isteyen veya tanımlanan, sanatsal yaratımını hayatının asıl parçası olarak gören; bu yolla sanat ve kültürün gelişmesine katkıda bulunan kişidir (UNESCO, 1980: 149).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 64’te sanatın ve sanatçının korunması ile ilgili düzenleme şu şekildedir: “Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır”. Anayasa’daki görev ise ilgili mevzuat ile Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilmiştir.

Çalışma kapsamında sanat ile ilgili 11. Kalkınma Planı’nın üç temel hedefi ise şu şekilde belirtilmiştir:

- 633 - “Kültür ve sanata erişim ve katılım olanakları artırılabilecektir.”
- 633.4 - “Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumunda mahalli idareler, özel sektör ve sivil toplumun rolü güçlendirilecektir.”
- 634 - “Klasik Türk Sanatlarını yaygınlaştırmaya yönelik faaliyetler düzenlenecektir.”

Sanatın ve sanatçının korunmasına sosyal güvenlik hukuku bağlamında bakıldığında, sanatçının istihdamı çok büyük önem arz eder. Sanatçıların korunması yalnızca ülkemizde değil, Avrupa’da da gündeme gelmekte ve sanatçıların güvenceli şekilde istihdama katılması hedeflenmektedir. Eurostat’ın raporuna göre; 2022’de AB’deki tüm çalışanların yüzde 85,9’u kalıcı/belirsiz süreli bir iş sözleşmesine sahipken, sanatçılar ve yazarlar arasında çalışanların sadece %73,3’ü kalıcı/belirsiz süreli bir sözleşmeye sahip şekilde çalışmıştır. Bazı sanatçı ve yazarların asıl işlerinin yanında ikinci bir işlerinin olduğuna dair veri de sanatçıların istihdamda yaşadığı sorunun bir göstergesidir. AB genelinde, 2022’de genel istihdamdaki çoğu insan (%96,1) tek bir işte çalışıyordu. Sanatçı ve yazarların ise bir işte çalışma olasılığı daha düşüktü (%90,1).

Sanatçıların sosyal güvenlik hukuku bağlamında korunması

Her çalışan gibi sanatçıların da sosyal güvenlik hukuku bağlamında korunması gerekmektedir. Her çalışan, iş kazası ya da meslek hastalığı ile karşı karşıya kalabileceği gibi çalışma hayatında kaza nev’inden hiçbir sorun yaşamasa da yaşlanacak olduğu bir gerçektir. (Sözer, 2023: 237 vd.) Çalışan herkesin iş kazası, meslek hastalığı, yaşlılık, malullük, hastalık gibi farklı sosyal risklere karşı korunması için ortaya çıkan sosyal güvenlik hakları sanatçılar için de geçerlidir. Türk müziği sanatçılarının kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının tamamına ve sosyal sigortalara tabi olması, hem kalkınma planındaki hedeflerin gerçekleşmesini hem de sanatçılarımızın eserlerini icra ederken yaşlılık-emeklilik sonrası kaygılar yaşamamasının önüne geçmektedir. Sanatı ve sanatçıyı koruyan bir devletin, sanatçının fiziki güvenliğini sağladığı gibi sosyal güvenliğini de sağlaması halinde gelecek nesillerin sanatçı olması hususundaki teşvikleri daha kabul görmesi beklenmektedir.

Sanatın ve sanatçının korunması konusuna mevzuat açısından bakıldığında, 10/7/2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nde sanat ve sanatçının korunmasına yönelik getirilmiş düzenlemeler, Kararname’nin Onuncu Bölümü olan “Kültür ve Turizm Bakanlığı” kısmında şu şekilde yer aldığı görülecektir:

“Görev” başlıklı 277. madde:

“(1) Kültür ve Turizm Bakanlığının görev ve yetkileri şunlardır:

a) Milli, manevi, tarihi, kültürel ve turistik değerleri araştırmak,

geliştirmek, korumak, yaşatmak, değerlendirmek, yaymak, tanıtmak, benimsetmek ve bu suretle milli bütünlüğün güçlenmesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunmak, b) Kültür ve turizm konuları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek, bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak; yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından veya kamu personelini desteklemek için kurulan dernekler ve aynı amaçlarla 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflar dışındaki asıl amacı kültür, sanat, turizm ve tanıtım faaliyeti olan dernek ve vakıflar ile özel tiyatrolar tarafından gerçekleştirilecek projelere nakdi yardımda bulunmak, c) Tarihi ve kültürel varlıkları korumak”

“Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü” başlıklı 280. madde: *“(1) Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri şunlardır:*

- a) Klasik, çağdaş ve geleneksel sanat akımlarını takip ederek, yurt içindeki sanat faaliyetlerinin milli kültür ve çağdaş anlayışa uygun olarak yürütülmesi ve yayılmasını, milletin bu yönden bilgi sahibi olmasını sağlamak,*
- b) (Değişik:RG-24/10/2019-30928-CK-48/4 md.) Resim ve heykel sanatları, görsel sanatlar ile geleneksel Türk süsleme sanatları koleksiyonlarını geliştirmek,*
- c) Güzel sanatlara ilişkin çalışmaların sosyal ve kültürel gelişme bakımından verimli olması için tedbirler almak,*
- ç) (Değişik:RG-24/10/2019-30928-CK-48/4 md.) Orkestralar, korolar, çalgı, ses ve halk oyunları toplulukları, resim ve heykel müzeleri ile müzik müzeleri kurulmasını teklif etmek ve bunlara ilişkin hizmetleri yürütmek,*
- d) Diğer ülke sanatlarının yurtiçinde tanıtılması amacıyla tedbirler almak” “Telif Hakları Genel Müdürlüğü” başlıklı 283. madde:*
“(1) Telif Hakları Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri şunlardır:
- g) İhtiyaç halinde, hizmet alımı yoluyla fikir ve sanat eserlerine ilişkin projeler ve işler yaptırmak,*
- ğ) Telif hakları alanında ulusal veya uluslararası, bilimsel, kültürel, sanatsal ve sosyal amaçlı etkinlikleri düzenlemek veya desteklemek”*

“Tanıtma Genel Müdürlüğü” başlıklı 287. madde:

“(1) Tanıtma Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Her türlü imkândan yararlanarak, ülkemizin millî, manevî, tarihî,*

kültürel, sanatsal ve turistik değerlerinin yurt içi ve yurt dışında tanıtımını yapmak, yaptırmak, bu amaçla yurt içinde ve yurt dışında seminer, sempozyum, kolokyum, kongre, fuar, sergi, festival, yarışma, gösteriler ve benzeri faaliyetleri düzenlemek veya düzenlenmiş olanlara katılmak, bu yönde faaliyet gösteren yerli veya yabancı, kamu veya özel kurum, kuruluş, topluluk ve kişileri desteklemek, yönlendirmek ve bunlar arasında gerekli işbirliğini sağlamak, bu tür faaliyetlerin ülkemizde yapılmasını özendirmek, ödül vermek” .

Sanatçıların sosyal güvenlik haklarının korunmasında yargı uygulaması bağlamında da bir takım kararlar bulunmaktadır. Yargıtay 10. Hukuk Dairesi’nin T.27.06.2001, E.2001/3653, K.2001/5041 künyeli kararına göre de 506 sayılı Kanun zamanında ek 10. madde ile “*sanatçıların ülkenin yüz akı oldukları düşünülmüş ve kendilerinin sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmaları istenmiş, özellikle, ömürlerinin sonunda açlığa ve sefaletle terk edilmelerinin önlenmesi amaçlanmıştır. Bu maddenin bir başka getirilme nedeni de mahkemelerin ağırlıklı olarak, sanatçıların çalışmalarının istisna akdine dayandırma eğilimine girmeleridir. Anılan maddenin yürürlüğe girmesinden önceki evrede yargı, ağırlıklı olarak sanatçıların, işlerini yaparken bağımsız olduklarını, iş sahibince kendilerine emir verilemeyeceğini, dolayısıyla çalışmalarının istisna akdine dayandığını düşünmekte idi. (...) Uygulamada bu konuda belirsizliklerin yaşandığı anlaşılmaktadır. İşte yasa koyucu belirsizliklere açıklık getirmek amacıyla sanatçılar için ayrı bir yasal düzenlemeye gerek görmüştür*” sanatın ve sanatçının korunmasının önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

506 sayılı Kanunun gerekçesinde “*Şimdiye kadarki uygulamalar sonunda film, tiyatro, sahne, ses ve saz sanatçıları ile diğer güzel sanatlar kolunda çalışanların sosyal güvenliklerinin tam olarak sağlanamadığı, 506 sayılı Kanunun 2. maddesinde sigortalı sayılanların tanımlanmasının çeşitli biçimlerde yorumlanması ve mahkeme kararlarının bu sonuçta etkili olduğu görülmüştür. (...) Bu kanun tasarısı ile anılan ve eldeki bilgilere göre 70.000 civarında oldukları saptanan bu kimselerin Sosyal Sigortalar Kanunu’na tabi tutulmak suretiyle sosyal güvenlikleri açık ve kesin bir şekilde sağlanmak istenmektedir.*” ifadeleriyle Kanun’un amacını ve sanatçıların korunmasının önemini vurgulamaktadır.

506 sayılı Kanunun ilga edilmesi sonrasında yürürlüğe giren ve halen yürürlükte olan 5510 sayılı kanun 4/II, b bendi uyarınca “*bir veya*

birden fazla işveren tarafından çalıştırılan, film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar” 4/1-a statüsünde direkt olarak zorunlu sigortalı kapsamında kabul edilmektedir(Argun:1997, 49).Kanun koyucu bu düzenleme ile sanatçıların iş sözleşmesine tabi olarak çalışmıyor olsalar bile zorunlu sigortalı sayılmalarını hükme bağlamıştır.

Sanatçı, düşünür ve yazarlar bakımından 4/II, b hükmüyle bu kişiler bir iş sözleşmesi ile çalışmaları durumunda doğrudan, iş sözleşmesi olmaksızın eser ve vekalet sözleşmesi gibi iş görme sözleşmesi ile çalışmaları durumunda 4/II, b’nin atfı nedeniyle 4/1-a sigortalı sayılmaktadır. Ancak sanatçılar eğer ki iş görme sözleşmesi de olmaksızın tamamen bağımsız olarak çalışıyor ise 4/1-b kapsamında sigortalı olacaklardır(Günler:2020, 57). Ayrıca kamu görevlisi olarak çalışan sanatçılar da kamu görevlilerinin tabi olduğu şekilde sosyal sigorta hükümlerine tabi olacaktır.

Yürürlükteki 5510 sayılı kanunun ek madde 6’sında ise şu hükümler yer almaktadır: *“Ticari taksi, dolmuş ve benzeri nitelikteki şehir içi toplu taşıma aracı işyerleri ile 4 üncü maddenin ikinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen ve Kültür ve Turizm Bakanlığınca belirlenecek alanlarda kısmi süreli iş sözleşmesiyle bir veya birden fazla kişi tarafından çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içerisinde çalışma saati süresine göre hesaplanan çalışma gün sayısı 10 günden az olan kişilerin sigortalılıkları, bu madde kapsamında kendileri tarafından 30 gün üzerinden prim ödemeleri suretiyle sağlanır.*

Bu madde kapsamında sigorta hak ve yükümlülükleri; kendilerince veya kendilerini çalıştıranlar tarafından ya da çalışanların üye oldukları meslek odası, birlik veya benzeri kuruluşlarca bildirimin Kuruma yapıldığı tarihten itibaren başlar, birinci fıkrada belirtilen şekildeki çalışma durumlarının son bulmasından itibaren sona erer.

Bu madde kapsamındaki sigortalılar hakkında; malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile genel sağlık sigortası ve istekleri halinde işsizlik sigortası hükümleri uygulanır.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

SONUÇ

Her çalışanın yaşlılık, hastalık, iş kazası, meslek hastalığı gibi sosyal risklere karşı sosyal sigorta ile korunması gerekmektedir. Bu koruma sayesinde, örneğin çalışma sırasında geçirdiği iş kazası sonucu vücutta meydana gelen maluliyet gibi hallerde kişinin çalışamaz duruma düşmesi sonucu kazanç elde edemeyecek olmasının önüne geçilmiş olmaktadır. Maluliyeti ortaya çıkan çalışanın artık sosyal sigorta bünyesinde yaşamını idame ettirmesi için aylıkların ödenmesi gerekecektir. Bunun gibi de Türk müziğinin kurumsallaşması için Türk müziği sanatçılarının korunması önem arz etmektedir. Bu korumanın sosyal güvenlik hukuku bağlamında yapılması ise Türk müziği sanatçılarının sosyal risklere karşı korunmasını garanti altına alacaktır. Böylece Türk müziği sanatçılarının yetişmesinin önü daha da açılmış ve Türk müziğinin kurumsallaşması, yaygınlaşması yolunda 11. Kalkınma Planı hedefleri de gerçekleşmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

Bozkurt, A. (1997), Sanatçılar ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Ankara
Sözer, A. N. (2023), Türk Sosyal Sigortalar Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul

Günler, S. H. (2020), 5510 Sayılı Kanun Kapsamında 4/1-A Sigortalılar, Onikilevha Yayınları, İstanbul.

ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Culture_statistics__cultural_employment

Records of General Conference, 21C/Resolution 15.1, Paris: 1980,
UNESCO karararama.yargitay.gov.tr www.lexpera.com.tr www.mevzuat.gov.tr www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari